

LUNDS
UNIVERSITET

Enheten för medie- och kommunikationsvetenskap

MKVK02 C-uppsats

HT-2009

En resa mellan fiktion och verklighet

Konstruktionen av ursprungsbefolkningar i TV-produktionen

”Den stora resan”

Författare: Caroline Cronqvist

Disa Torbjörnsdottir

Handledare: Tobias Linné

Examinator: Fredrik Miegel

Abstract

Vi lever idag i ett globaliserat samhälle där möjligheten till att resa inte längre är ett privilegium få förunnat. Dock är möjligheten att möta ursprungsbefolkningar och deras kulturer vanligtvis inte en del av det vanliga resmålet. Genom televisionens makt att kunna förmedla kunskap om andra kulturer samt bli en del av vår egen identifiering har vi valt att inrikta vår undersökning på den konstruktion av ursprungsbefolkningarna som sker i tv-produktionen ”Den stora resan”. Vårt syfte med studien är att undersöka och synliggöra de bakomliggande maktstrukturer mellan västvärlden och övriga världen, som ligger till grund för de ideologiska och kulturella antaganden som konstruktionen av ursprungsbefolkningarna baseras på.

För att uppfylla studiens syfte har vi valt att använda oss av en kritisk diskursanalys som metod, samt främst den postkoloniala teorin för att undersöka huruvida förelagde kolonialskildringar används för att beskriva ursprungsbefolkningarna och deras kulturer. Men vi har även valt att inkludera television som medieform och reality som genre för att undersöka vilken inverkan dessa har på konstruktionen samt vilken funktion dessa i en större kontext uppfyller.

Genom vår empiri har vi genomgående funnit tydliga tendenser på att det är en postkolonial diskurs som genomsyrar sättet att tala om, samt framställa, ursprungsbefolkningar och deras tillhörande kulturer. Då framställningen sprids genom television som medium och Sveriges Television som avsändare, uppfattas denna diskurs som en form av sanning och mottas som kunskap. Utifrån en större kontext bidrar detta till att ytterligare förstärka de maktstrukturer som existerar mellan västvärlden och tredje världen. Den hierarkiska uppdelningen från kolonialtiden går fortfarande att finna i 2000-talets Sverige.

Nyckelord: Postkolonial teori, konstruktion, reality, genre, television, ursprungsbefolkning

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	5
1.2 Uppsatsens Disposition	5
2. Teori	6
2.1 Kunskap som konstruktion.....	6
2.2 Postkolonial teori.....	8
2.3 Myten om de andra.....	8
2.4 Konstruktionen av ”Vi” och ”Dem”.....	9
2.5 Television & Postkolonialism	10
2.6 Ursprungsbefolkningar i Televisionen	11
2.7 Genrevillkor – reality tv	12
3. Metod	13
3.1 Motiv till val av metod och insamlingsteknik.....	13
3.2 Urval och Material	14
3.3 Analysmetod.....	15
3.4 Metodkritik.....	16
3.5 Undersökningens kvalitet och allmängiltighet.....	17
4. Analys.....	17
4.1 Sveriges Television och Den stora resan.....	18
4.2 Eyework och Den stora resan.....	19
4.3 Produktionsvillkor kring Den stora resan.....	19
4.4 The Colonial Gaze.....	20
4.5 En resa tillbaka i tiden.....	23
4.6 Autenticitet.....	25
4.7 Primitivitet.....	28
4.8 Ursprungsbefolkningarnas utopi	30
4.9 Antikoloniala röster.....	32
5. Slutdiskussion.....	34

1. Inledning

Under hösten 2009 sändes Sveriges Televisions produktion ”Den stora resan”. Serien har skildrat tre svenska familjers resa till ursprungsbefolkningar i tre olika delar av världen: Nakoelaméné i Vanuatu, Mentawai i Indonesien och Himba i Namibia. ”Den stora resan” har kommit att bli mycket omdebatterad. Vissa menar att serien har skildrat respektfulla och jämlika möten medan andra tycker att den porträtter en stereotyp bild av ursprungsbefolkningarna som ”vildar”. Med uppslag i debatten vill vi undersöka hur bilden av ursprungsbefolkningarna konstrueras i ”Den stora resan”.

Detta finner vi väsentligt utifrån ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv eftersom televisionen innehar en maktposition i att kunna påverka människors bild av verkligheten. Från att tidigare ha varit ett medium som skildrar verkligheten har televisionen övergått till att vara ett medium som konstituerar verkligheten (Bourdieu, 1998). Televisionen har stor genomslagskraft eftersom den innehar en position att överbrygga tid och rum, samtidigt som den kan nå ut till en stor publik. Det är genom televisionen som många människor lär känna nya platser och kulturer. Därför är det av stor vikt att undersöka hur de bilder som mediet sänder ut av en främmande kultur, som ursprungsbefolkningarnas ser ut. Eftersom många tittare inte har personliga erfarenheter av möten med ursprungsbefolkningar utgör de representationer som görs i medier, i det här fallet Sveriges Television, en viktig del i framställningen av dem. Representationen av ursprungsbefolkningarna bör även förstås utifrån den övriga bevakning som görs av den del av världen de lever i. Som ett exempel kan den nyhetsbevakning som Sveriges Television ansvarar för nämnas. För tiden då uppsatsen skrivs har Sveriges Television inte några fasta korrespondenter i någon av de delar som ”Den stora resan skildrar”. Den närmast belägna korrespondenten för Vanuatu och Indonesien är situerad i Peking medan den afrikanska kontinenten helt saknar korrespondent (Mail från Rapports redaktionschef, Anja Hildén, 2009-12-21). Den bild av befolkningen som målas upp i ”Den stora resan” får utifrån denna representationsproblematik konsekvenser för människors syn på andra kulturer och länder.

Vi finner det även intressant att undersöka ”Den stora resan” eftersom den är en public serviceproduktion. Sveriges Television har en särskild position i stärkandet av kunskap och förståelse för det mångkulturella samhället, samt att tillgodose mångsidig information så att

medborgare kan bilda sina egna åsikter. Dessutom har många människor ett stort förtroende för Sveriges Television. Enligt MedieAkademiens mätning, ”Förtroendebarmetern”, som är genomförd under samma period som ”Den stora resan” sändes, har 72 procent av Sveriges befolkning stort förtroende för Sveriges Television. Därigenom placerar sig Sveriges Television på en tredje plats, före regeringen, dagspressen och universitet. (Holmberg & Weibull, 2009). Utifrån detta kan den information som Sveriges Television producerar förstås som neutral, opolitisk och sanningsenlig av många tittare. Utifrån den position Sveriges Television innehar är det relevant att undersöka vilka kulturella och ideologiska antaganden som konstruktionen av ursprungsbefolkningarna vilar på.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att analysera hur bilden av ursprungsbefolkningar konstrueras i tv-produktionen ”Den stora resan”. Avsikten är att synliggöra de maktstrukturer och kulturella och ideologiska antaganden konstruktionen av ursprungsbefolkningarna bygger på. Då Televisionen och genren ”reality” bygger på ett visst sätt att presentera material vill vi även se hur dessa format påverkar konstruktionen av ursprungsbefolkningarna.

För att uppfylla vårt syfte har vi formulerat nedanstående frågeställningar:

- På vilket sätt kommer postkoloniala diskurser till uttryck i ”Den stora resan”?
- Hur skildras ursprungsbefolkningarna i relation till de svenska familjerna?
- Hur konstruerar programformatet reality-tv konstruktionen av ursprungsbefolkningarna?

1.2 Uppsatsens Disposition

För att uppfylla uppsatsens syfte och för att besvara våra frågeställningar har vi valt att lägga upp studien på följande sätt. Vi kommer inledningsvis, i avsnitt två att presentera det teoretiska ramverk som studien vilar på. Denna del kommer att diskutera hur kunskap kan förstås som en konstruktion, kort presentera det postkoloniala forskningsfältet samt presentera genren realitys funktion i framställningen och spridandet av kulturellt material. I avsnitt tre kommer vi att presentera de metodologiska tillvägagångssätt som har använts i studien. Vi kommer här att

diskutera de val av metod och empiri som vi har gjort. Vi kommer även att presentera den kritiska diskursanalysen i relation till hur vi har använt den. Slutligen kommer vi att diskutera metodkritik samt undersökningens kvalitet och allmängiltighet. I avsnitt fyra kommer vi att presentera den analys som vi har gjort av ”Den stora resan”.

Analysen kommer att bygga på två delar, där vi i den första kontextualiserar programmet genom att beskriva Sveriges Television och det externa produktionsbolaget Eyeworks profil tillsammans med de produktionsvillkor som format den slutgiltiga framställningen. I den andra delen av analysen läggs fokus på tv-produktionen ”Den stora resan”, där vi presenterar vår empiri utifrån sex olika tematiseringar, som på olika sätt porträtterar den postkoloniala diskursen. Tematiseringarna är grundade på postkoloniala författare, men innehållet i temana kommer även att söka svar på hur de presentationssätt som är knutna till televisionen och genren reality bidrar till framställningen. Avslutningsvis kommer vi i avsnitt fem att föra en slutdiskussion där vi besvarar uppsatsens syfte och frågeställningar samt kontextualisera analysens resultat i en större samhällelig kontext.

2. Teori

2.1 Kunskap som konstruktion

Enligt Said (1978) är kunskap alltid förbunden med maktens mekanismer. Kunskap är inte opolitiskt eller opartiskt utan bör istället förstås utifrån det samhälle den är producerad inom och vilka intressen som ligger bakom (Said, 1978.). Denna syn på kunskap bygger på Foucaults begrepp ”diskurs”. Det finns flera olika sätt att förstå begreppet diskurs, men vi har valt att utgå från Fiskes definition:

Discourse is a language or system of representation that has developed socially in order to make and circulate a coherent set of meanings about an important topic area. These meanings serve the interests of that section of society within which the discourse originates and which works ideologically to naturalize those meanings into common sense (Fiske, 1987:14).

Diskurs ses här som guider som anger vad som kan sägas, göras och tänkas inom ett specifikt område. Guiderna fungerar ideologiskt genom att de syftar till att stödja de intressen som

utformat dem genom att naturalisera deras föreställningar så att de uppfattas som norm. Definitionen anger att diskurserna är socialt formade, men för att studera en diskurs som den postkoloniala – som är djupt rotad inte bara i sociala utan även i kulturella och historiska kontexter – har vi valt att inkludera även kulturella och historiska kontexter i vår förståelse av diskursen.

Enligt Said (1978) uppfattas kunskap som är producerad inom fält som inte är direkt relaterade till politik och ekonomi som opolitiska. Utifrån detta kan även populärkulturella framställningar som exempelvis ”Den stora resan” uppfattas som opolitisk. Detta menar Said är en felaktig förståelse av dessa fält eftersom det politiska samhället flyter in på alla plan. Tankar och meningssystem från det politiska samhället spiller över och förser andra sfärer, som till exempel den akademiska världen eller populärkulturella framställningar med en innebörd som är politiskt betydelsefull (Said, 1978). I detta resonemang utgår Said från Gramscis begrepp ”hegemoni”, som kommer att vara centralt även i vår uppsats. Begreppet utgår från att besvara frågan varför vissa trosföreställningar, kulturella uttrycksformer och idéer får företräde framför andra. Hegemoni är inte enbart dominans utan även en förhandlingsprocess som sker genom att skapa ”frivillighet” hos människor, så att de låter sig styras. Detta sker bland annat genom att betydelsekonsensus skapas. I skapandet av hegemoni är ideologi ett viktigt verktyg. Ideologi är det filter genom vilket vissa idéer släpps igenom och accepteras som sanningar (Loomba, 2005).

Utifrån detta synsätt utgår all kunskap från ett visst perspektiv, i vår studie från ett västerländskt perspektiv, eftersom det inte går att bortse från att en produktion som ”Den stora resan” möter ursprungsbefolkningarna i första hand som européer. Detta innebär enligt Said (1978) att den kunskap som produceras inte kan förstås som neutral. Att vara europé är kopplat till en mer eller mindre medvetenhet om att tillhöra en makt som har intressen i en fortsatt ojämlik maktbalans mellan väst och andra delar av världen. Said menar vidare att de vardagliga omständigheter som styr den disciplin som det innebär att skriva en roman, eller producera en tv-serie kan kopplas samman med stora dominerade förhållanden, som till exempel imperialism. Detta förutsätter dock att begreppet imperialistisk dominans och dess påverkan på kultur inte tillämpas på ett mekanistiskt eller deterministiskt sätt (Said, 1978).

2.2 Postkolonial teori

Den postkoloniala teorin behandlar på olika sätt sambandet mellan imperialism och kultur. Prefixet ”post” i postkolonialism syftar inte till att beteckna en brytning med kolonialism. Dagens samhälle skiljer sig från det koloniala ekonomiskt, politiskt och kulturellt samtidigt som det fortfarande präglas av den. Inom den postkoloniala teorin ses språkliga binära oppositioner som verksamma i skapandet och upprätthållandet av sociala hierarkier. Verkligheten definieras utifrån motsatspar som får sin betydelse i relation till varandra. Ett exempel på detta är dikotomierna ”svart” i kontrast till ”vit” eller ”vi” i kontrast till ”dem”. Av dessa motsatspar tillskrivs ofta den ena ett högre värde och upphöjs därigenom till norm. Detta bidrar till skapandet och upprätthållandet av sociala hierarkier och maktrelationer (Eriksson, Eriksson & Thörn, 2002). Ett exempel på detta är uppdelningen mellan ”väst” och ”tredje världen”. En sådan åtskillnad skapar en kognitiv uppdelning mellan människor. I uppdelningen ligger det ofta en tyst överenskommelse att väst är reserverat för framgång, vetenskap, utveckling och demokrati medan tredje världen associeras med underutveckling, diktatorskap, tradition och myt. Dessa uppfattningar är inte objektiva sanningar utan istället en konstruktion som producerats sedan upplysningstiden och framåt (Elsrud, 2004). På samma sätt beskriver Said (1978) uppdelningen mellan Europa och icke-europeiska länder. Den viktigaste komponenten i den europeiska identiteten är den som gjort kulturen hegemonisk både inom och utanför Europa, nämligen den idé om en europisk identitet som är överlägsen i förhållande till alla icke-europeiska kulturer.

2.3 Myten om de andra

Många av de stereotypa bilder som återfinns i dagens reseskildringar har sina rötter i koloniala reseskildringar och gamla äventyrarens dagböcker (Elsrud, 2004). Trots att många av de föreställningar som fanns om ”de andra” förekom sedan lång tid tillbaka var det först under kolonialtiden som kontakterna mellan européer och icke-européer ökade. Detta resulterade i ett större flöde av bilder och idéer än någonsin tidigare (Loomba, 2005). För att ersätta den personliga erfarenheten med de nya kulturerna skapades nya bilder av ”den andra” genom att sammanfoga element från olika tider och platser. Tillsammans konstruerade konstnärer, litteratur och nyhetsmedia bilder av livet hos icke-européer. Dessa bilder användes för att skapa myten, om ”de andra”, det vill säga den koloniala diskurs som anger vad som är tillåtet att sägas om icke-

européer. Spår av den koloniala diskursen lever kvar i dagens samhälle, inte minst då möten med andra kulturer skildras (Elsrud, 2004). Eftersom det politiska läget har ändrats, genom avkolonialisering kan man idag tala om en postkolonial diskurs (Eriksson, et al.2002).

2.4 Konstruktionen av ”Vi” och ”Dem”

En del av den postkoloniala teorin bygger på att synliggöra den koloniala diskursen i nutida texter, ett exempel på detta kan vara en tv-produktion som ”Den stora resan”. Genom att undersöka konstruktionen av en kolonial ideologi ifrågasätter postkolonialismen inte bara det system av kunskap som är kopplat till den koloniala diskursen utan även ett kunskapssystem som till stor del dominerar den europeiska kulturen (Loomba, 2005).

Inom den koloniala diskursen finns olika sätt att beskriva människor i länder som inte tillhör det område som konceptualiseras ”det västerländska”. Ett vanligt sätt är att utgå från ”the colonial gaze” där den som beskriver det främmande har makt att definiera ”de andra”. Begreppet utgår från Pratts (1992) term ”monarch of all I-survey” som syftar till att beskriva hur koloniala erövrare fick dominans över främmande länder genom att kunna betrakta dem ovanifrån. Inom den postkoloniala teorin har termen utvecklats till att beskriva hur vårt synsätt är konstruerat. Genom att beskriva någonting utifrån ett västerländskt perspektiv, tillskrivs det som beskrivs en meningskonstruktion utifrån en västerländsk kontext (Spurr, 1993).

Det stereotypa sättet att beskriva främmande kulturer som västvärldens motsats utgår från olika dikotomier. En av dessa är motsatserna ”modern” och ”omodern”. Denna kognitiva uppdelning mellan västvärlden som modern och resten av världen som omodern härstammar bland annat från samhällsvetenskaplig forskning där samhällen delas upp i ”moderna” och ”traditionella” samhällen beroende av hur de uppfattar tiden. Traditionella samhällen tillskrivs då en cyklisk tidsuppfattning och är orienterade mot tradition, västerländska samhällen tillskrivs en linjär tidsuppfattning med orientering mot framgång (Adam, 1995). Beskrivningssättet härstammar även från Darwins evolutionslära där alla samhällen ses som genomgående av samma stadier för att uppnå utveckling. Genom detta synsätt rankas samhällen utifrån hur pass lika de är det västerländska samhället (Spurr, 1993). Enligt Loomba (2005) är det ingen slump att människor som lever i kulturer som är annorlunda än de västerländska tillskrivs egenskaper som är

annorlunda och inte värderas lika högt som de västerländska normerna. Dessa åsikter genljuder inte bara av gamla koloniala föreställningar utan hänger samman med globala, ekonomiska och politiska konflikter i det nutida samhället (Loomba, 2005).

Enligt Grinell (2004) ses världen inom moderniteten genom framstegstänkande. För att tillhöra det moderna samhället krävs därför att ständigt befinna sig i rörelse, på väg framåt. Ett sätt att göra detta är att sätta sig i kontrast till någonting annat som beskrivs som stillastående. Som en del i detta har samhällen som inte följt samma utveckling som de västerländska samhällena beskrivits som primitiva, underutvecklade och stillastående i en annan historisk tid. När människor reser till nya ställen vill dem se någonting som dem inte är vana vid. För att kunna erbjuda detta tillskrivs de som lever på de nya platserna egenskaper som kontrasterar den västerländska identiteten. Genom att tillskriva dem egenskaper och livsstilar som är annorlunda omvandlas ”de andra” till sevärdheter. Många av de egenskaper som fått känneteckna ”de andras” kultur bygger på symboler som framförhandlats under kolonialtiden. Eftersom dessa föreställningar är etablerade i människors referensramar blir det både tidskrävande och kostsamt att byta symboler (Grinell, 2004). I konstruerandet av ”de andra” som en motpol till det moderna, fungerar tillskrivanden av värden till icke-västerländska länder som upplevs ha gått förlorade i det moderna samhället. I detta fungerar primitivismen som en kritik mot den västerländska moderniteten. Genom att söka efter det som är ”naturligt”, ”genuint” och ”äkta” hoppas man kunna undfly det moderna samhällets krav. För att möjliggöra en tillbakagång i tiden – till föregångaren av det moderna samhället - tillskrivs icke-västerländska kulturer värden som primitiva, lugna, stressfria och outvecklade (Jordan, 1995).

2.5 Television & Postkolonialism

Texter kan publiceras i olika narrativa former. Diskurser opererar inte bara genom språk, och handling utan struktureras även genom den form den presenteras i. För att förstå de diskurser tv-produktionen ”Den stora resan” bygger på måste man därför även se till hur reality som genre och televisionen som spridare av kulturellt material bidrar till strukturering och framställning av diskursen. Enligt Christophers (2007) har forskare inom postkolonial teori främst studerat texter som tillhör ”finkulturen” och då främst litteraturen. Detta kan möjligtvis förstås genom att se tillbaka på kolonialismen och televisionen var och en för sig. Samtidigt som en omfattande

avkolonialisering startade efter andra världskriget, utvecklades televisionen. Eftersom en stor mängd människor fick tillgång till televisionen först efter det att avkolonialiseringen påbörjats har dem två aldrig kopplats samman lika tydligt som exempelvis tryckt media, som har ett betydligt äldre arv. Detta menar Christophers (2007) är olyckligt eftersom de strukturer som upprättats under kolonialismen lever kvar i dagens samhälle ekonomiskt, socialt och kulturellt. Därför är det av stor vikt att undersöka frågeställningar som rör sambandet mellan imperialism och kultur även i audiovisuella medier och televisionen (Christophers, 2007). Enligt Glynn och Tyson (2007) kan globalisering ses som en utveckling av kolonialismen som kontrollerar människor som lever i icke-västerländska länder genom att upprätta en hegemonisk, eurocentrisk världsbild genom den globala marknaden. På ett liknande sätt förklarar Shohat & Stam (1994) den kulturella dominans som kännetecknar dagens globala mediemarknad. De menar att dagens mediemarknad bygger på tidigare koloniala strukturer, där telegrafan och telefonen fungerade för att övervaka och sprida sin bild av skeenden i världen. Den maktobalans som lever kvar i dagens mediemarknad, i form av oproportionerlig förmedling av västerländska synsätt bidrar till upprätthållandet av stereotypa och rasistiska bilder av människor i andra kulturer. Därigenom får eurocentrismen fäste i det som människor uppfattar som ”sunt förnuft” (Shohat & Stam, 1994.).

2.6 Ursprungsbefolkningar i Televisionen

Glynn & Tyson (2007) beskriver ursprungsbefolkningars representation i televisionen som starkt underrepresenterade. Vid de tillfällen ursprungsbefolkningar representeras handlar det oftast om lokala nyheter eller specifika händelser. Vid sådana händelser rör det sig ofta om att visa upp annorlunda infallsvinklar, eller om att uppfylla de stereotypa och ofta rasistiska bilder som finns av ursprungsbefolkningar i populärmedier. Sådana porträtt fokuserar ofta på ursprungsbefolkningarnas inverkan på den kultur som befinner sig i majoritet eller på att tillfredställa behov som finns inom den dominerande kulturen. Eftersom medier har som mål att uppnå höga tittarsiffror utgår tv-produktioner från det som majoriteten efterfrågar. Detta har lett till att minoritetsgrupper har haft svårt att få tillgång till den teknologi och de resurser som krävs för att kunna göra egna representationer i televisionen. Eftersom de fått ikläda sig rollen som ”annorlunda” från den västerländska normen, projiceras de tv-produktioner som görs av ursprungsbefolkningar som allt för främmande för att kunna tillfredställa en majoritetspublik.

Därigenom försvåras finansiering och stöd för produktioner som representerar minoritetsgrupper ytterligare (Glynn & Tyson, 2007).

På ett liknande sätt förklarar Elsrud (2004) hur mediers försök att attrahera en stor publik resulterar i att främst bilder som passar in i majoriteten av tittarnas referensramar presenteras. I sökandet av det som passar in i människors föreställningar av andra kulturer används därför stereotypa beskrivningar och bilder som separerar människor på destinationen från besökarna. Innan en medieprodukt färdigställs genomgår den ett filter genom vilket utgivare och personal sorterar den information som ska medverka i den slutliga framställningen för att tillfredställa ägare och uppnå höga tittarsiffror. Produktionsfiltret lämnar litet utrymme för alternativa tolkningar och synsätt på människor i andra kulturer. Fenomenet verkar till fördel för dem som är i kontroll av ekonomiska medel att framställa medietexter, läsare med tillgång till texten samt innehavare av ett språk som lingvistiskt och kulturellt samstämmer med producentens (Elsrud, 2004). Genom denna process kan medier förstås som producent av kunskap om människor i andra länder. En tv-produktion kan därigenom, i likhet med internationella nyheter förstås som en förmedlare av inte bara information, utan även av kulturella ramar för att beskriva och förstå människor i andra kulturer (Fürsich & Kavoori, 2001).

2.7 Genrevillkor – reality tv

Enligt Fiske (1987) kan genrer ses som system för orientering, förväntningar och konventioner som cirkulerar mellan tv-industrin, texten och subjektet. De konventioner som styr innehållet i en genre fungerar ideologiskt genom att de är baserade på de dominerande trosföreställningar som finns i samhället. Den mening som tillskrivs ett visst program av tittarna är influerat, ibland till och med manipulerat av den genre den är placerad inom (Fiske, 1987).

Enligt Hill (2005) är genren reality en av 2000-talets mest framgångsrika koncept. Genrens popularitet har gjort den till ett globalt och lönsamt format med höga tittarsiffror. Populariteten har lett till att tv-industrins ekonomi genomgått en omstrukturering, samtidigt som allt fler produktioner placerar sig inom genren reality. Genom att tillskriva en produktion genren reality blir den mer säljbar, både till tv-kanaler och till tittare (Hill, 2005). Genren befinner sig mittemellan information och underhållning, dokumentär och drama. Det existerar en rad olika

definitioner av genren reality, där de placeras närmare eller längre ifrån övriga tv-genrer (Casey, 2002). Ett centralt element är dock behandlingen av ”verkligheten” där gränsen mellan fiktion och fakta flyter samman. Ett sätt att förstå detta är att placera reality som existerande på ett fakta-fiktion kontinuum där varje text konstruerar relationer till både faktadiskurser och fiktionsdiskurser. Detta visar genrens placering i en process av att dokumentera verkligheten samtidigt som den omkonstrueras genom kreativa grepp. Genren reality erbjuder inte en spegling av verkligheten, istället konstruerar den, i likhet med fiktiva texter, en producerad blick av den sociala världen. Trots att representationer i reality är konstruerade, uppfattas de inneha en position av att kunna gestalta ”det verkliga” (Hill, 2005).

De händelser som äger rum framför kameran, utges vara den korrekta kausala ordningen som de faktiskt existerar i. De personer som får medverka i produktioner inom reality genren innehar ofta egenskaper eller innehar livsstilar som anses intressanta eller underhållande för en tittare att ta del av (Hill, 2005). Ett centralt element inom genren är användandet av juxtapositioner där det vardagliga ställs mot det oväntade och annorlunda. Genren har fått kritik för att presentera en kaotisk bild av samhället som fristående från historia och framtid. Detta resulterar i att verkliga sociohistoriska, politiska och ekonomiska kontexter osynliggörs (Casey, 2002). Enligt Hill (2005) har det inom länder där public service har en stark tradition, utvecklats produktioner inom reality som är relaterade till både public service och dokumentära idéer och praktiker. Detta pekar på de kulturella skillnader som finns. I de fall globala format upphandlas av exempelvis Sverige är det vanligt att de anpassas till specifika kulturella och produktionella kontexter

3. Metod

3.1 Motiv till val av metod och insamlingsteknik

Vi ser produktionen ”Den stora resan” som en medietext vari möten mellan olika kulturer porträtteras. Eftersom vi ser television som en producent av kunskap utgör den en central position i spridandet av kulturellt material. Medier utgörs inte av döda system utan får sitt innehåll och betydelse genom de personer som arbetar med produktionen och de som väljer att konsumera

den. I detta utgör medier inte bara en förmedlare av symboliskt material utan ses även som konstituerad och konstituerande av den kontext den befinner sig i. Utifrån detta blir det väsentligt att granska de trosföreställningar, normer och antaganden som ”Den stora resan” bygger på. Eftersom en medietext bygger på språk utgör diskursanalysen, i sitt sätt att synliggöra kopplingar mellan språk och en större samhälleliga kontext, en möjlighet att synliggöra de maktstrukturer den är baserad på.

3.2 Urval och Material

Vår empiri är hämtad från tv-serien ”Den stora resan”. Genom sin presentation i ett medium som Television och på en public service styrd kanal anser vi att innehållet når ut till många tittare samt fungerar som en kunskapsdistributör. I detta ser vi ”Den stora resan” som en viktig aktör i konstruerandet av bilden av människor i andra kulturer. Empirin har utgjorts av den kompletta utgivningen av produktionen ”Den stora resan” som har innefattat åtta avsnitt där varje avsnitt omfattat 60 minuter. Utifrån detta material har vi sedan utifrån teoribaserade teman selekterat ut konversationer, bilder och musik som på olika sätt porträtterar den postkoloniala diskursens närvaro i ”Den stora resan”.

För att sätta produktionen i en större kontext har vi valt att även inkludera det material som har publicerats på ”Den stora resans” hemsida. Detta har inkluderat information om de svenska familjerna, ursprungsbefolkningarna, beskrivningar av avsnitten och programmet, samt en chatt mellan tittare och produktionsansvariga från såväl Sveriges Television som externt produktionsbolag. Då ”Den stora resan” redan innan sändningsstart bemött kritik från ett flertal olika håll har vi ansett debatten så pass inramande av tittarens upplevelse av produktionen att vi valt att även inkludera dessa. De delar av debatten vi har tagit del av har varit tv-programmet ”Debatt” som den 10 september 2009 inkluderade kritiken kring produktionen där ansvariga såväl som kritiker fick möjlighet att offentligt debattera innehållet. Vi har även följt debatten kring produktionen i nyhetsmedier och på Afrikagruppernas hemsida. Debatten kring programmet har vi framförallt använt för att rama in produktionen, dock bör nämnas att fokus har legat främst på den empiri själva programmet ”Den stora resan” utgör. Hemsidan och debatten runtomkring har endast fungerat som komplement till förståelsen av produktionsvillkor och har fungerat som verktyg för att bättre förstå vår huvudempiri. Eftersom debatten kring ”Den stora

resan” har bidragit till vår förståelse av programmet har den inkluderats i framtagandet av våra analysteman. Ursprungligen ville vi komplettera textanalysen med intervjuer av produktionsmedarbetare för att se hur produktionsvillkor bidragit till framställningen av ”Den stora resan”. På grund av den kritik programmet blivit tillgiven var det svårt att få produktionsmedarbetare att delta. Då vi endast fick tillgång till en intervjuperson valde vi att inte genomföra intervjustudien. Detta då ett så pass litet material inte skulle generera en tillräcklig grund för en djupare analys.

3.3 Analyismetod

Den första delen av vår analys har utgjorts av att vi samtidigt, som vi läst postkolonial teori och tv-teorier övergripande har gått igenom vårt empiriska material. Utifrån materialet och teorin har vi sedan brutit ner empirin till sex teman: 1) The colonial gaze 2) En resa tillbaka i tiden 3) Autenticitet 4) Primitivitet 5) Ursprungsbefolkningarnas utopi 6) Antikoloniala röster. Temana har utgjorts av en kombination av det empiriska materialets huvuddrag och litteratur baserat på postkoloniala författare. Utifrån dessa tematiseringar har vi sedan undersökt hur tv som medium, reality som genre och de produktionsvillkor som ramar in produktionen har bidragit till formaterande av framförallt den postkoloniala diskursen. Det andra steget i analysen har utgjorts av att vi analyserat det empiriska material som vi samlat under temana genom att använda oss av diskursanalys. Genom detta har vissa delar av empirin valts ut för att genomföra djupare analyser på. Nedan kommer vi kort presentera Faircloughs kritiska diskursanalys med fokus på hur vi har applicerat den på vårt material.

Fairclough ser en text som en kommunikativ händelse som bygger på tre olika nivåer: 1) Det är en text bestående av tal, bild och ljud, 2) en diskursiv praktik och 3) social praktik. I den första dimensionen analyseras den faktiska texten. Här undersöks vad som presenteras i texten och hur detta görs för att skapa betydelse. I samma utsträckning är det viktigt att se till vad som inte presenteras. Här används ofta lingvistiska analyser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). I denna dimension kommer vi att titta på hur identiteter framförhandlas och tillskrivs mening. Vi kommer även att titta på hur ordval och begrepp bidrar till en viss framställning och skapandet av identiteter och strukturer. Här kommer vi framförallt att fokusera på hur binära oppositioner och värdeord fungerar i konstruktionen av ”de andra”.

I den andra dimensionsnivån, diskursiv praktik analyseras länken mellan texten och den sociala praktiken. Det vill säga de processer som texten är producerad och konsumerad inom. Texten ses såtillvida som en produkt av de produktionsvillkor den skapats inom och de kulturella och sociala kontexter den konsumeras i (Fairclough, 1995). Vi kommer här att titta på hur genren reality bidrar till inramningen av diskursen. Slutligen kommer vi även att titta på den diskursordning som råder i texten. I vårt fall kommer detta att innebära att se vilken position den postkoloniala diskursen innehar och hur den konkurrerar med antikoloniala diskurser i produktionen ”Den stora resan”.

I den tredje dimensionen, sociokulturell praktik placeras den kommunikativa händelsen in i ett större sammanhang. Resultaten från analysen på textnivån och den diskursiva praktiken sätts in i en större kontext. För att göra detta krävs användande av teori (Fairclough, 1995). Vi kommer här att placera in resultaten från de två föregående dimensionerna i en större kontext. Detta kommer vi göra genom att tolka dem utifrån den postkoloniala teoribildningen och tv-teorier som visar hur presentationsformatet bidragit till konstruktionen. Genom användandet av den postkoloniala teorin vill vi belysa hur diskurser fungerar ideologiskt i ”Den stora resan”. Genom tv-teorin vill vi koppla samman ”Den stora resan” med de produktionsprocesser som bidrar till framställningen av texten. Tillsammans kan dessa teorier undersöka hur aktörer och institutioner förhåller sig till ojämlika maktförhållanden, i fall de försöker dölja dem eller synliggöra dem genom att tydliggöra maktpositioner i texten. Detta bidrar till att visa vems röst som blir hörd och vilka trosföreställningar som upphöjs till norm. På det här viset besvaras hur konstruktionen av ursprungsbefolkningar ser ut i den stora resan och vilka kulturella och ideologiska antaganden konstruktionen bygger på.

3.4 Metodkritik

För att se hur bilden av ursprungsbefolkningarna konstrueras i ”Den stora resan” har vi valt att analysera serien som en helhet. I detta har vi valt att lyfta ut scener från serien och placerat dem i tematiseringar som på olika sätt beskriver sättet att tala inom den postkoloniala diskursen. I detta tas scenerna ur sitt ursprungliga sammanhang och placeras i en ny kontext. Detta medför att vår analys inte tar hänsyn till den kronologiska ordningsföljden av scenen. Som tittare bygger

uppfattningen av materialet på att sekvenser bygger på varandra och meningsskapandet blir beroende av vilka scener som visas i följd. Genom att bryta upp den narrativa struktureringen av scener går vi miste om ”Den stora resans” funktion som berättelse med en början, mitt och slut. Vi har inte heller tagit tillräcklig hänsyn till den kompositionella tolkningen i form av redigering, kameravinklar och ljussättning. Trots dessa begränsningar anser vi att studien vunnit på att vi har kunnat inkludera fler sekvenser och därigenom kunnat presentera en mer mångsidig bild av materialet.

3.5 Undersökningens kvalitet och allmängiltighet

Genom att applicera den kritiska diskursanalysen som metod och den postkoloniala teorin som grund för vår analys, anser vi att våra resultat är tillförlitliga. De sammanhang som resultaten presenteras inom är trovärdiga då de är direkt transkriberade utifrån de uttalanden som går att finna i ”Den stora resan”. För att öka tillförlitligheten för studien har vi även valt att innefatta ett flertal uttalanden från trovärdiga källor, vilka alla är sammankopplade till debatten runt ”Den stora resan”. Detta för att skapa en mer mångfacetterad bild av dess betydelse i en större kontext. (Winther Jörgensen och Phillips, 2000). Vi har även strävat efter att studien ska präglas av genomskinlighet, genom att tydligt presentera de metodologiska val vi gjort och på vilka grunder de vilar. Begreppet teoretisk generaliserbarhet handlar om att bedöma resultatets allmängiltighet, det vill säga om studiens resultat kan bidra till en förståelse utanför det analyserade materialet. Eftersom vi enbart har analyserat hur bilden av ursprungsbefolkningarna konstrueras i en enda tv-produktion går det inte att generalisera resultaten till ett större sammanhang. Trots detta är det möjligt att använda de mönster som analysen frambringt till andra sammanhang (Ekström & Larsson, 2002).

4. Analys

Vi kommer inledningsvis att kontextualisera vår analys genom att beskriva hur framställningen av produktionen har gått till. I detta kommer vi att beskriva Sveriges Televisions och Eyeworks profil, deras ambition med produktionen samt beskriva deras arbetssätt. Efter detta kommer vi att behandla det som stått i fokus för vår analys, det vill säga själva serien – Den stora resan. Där

presenteras vår empiri utifrån sex olika tematiseringar som på olika sätt uttrycker den postkoloniala diskursen.

4.1 Sveriges Television och Den stora resan

Sveriges Television arbetar på uppdrag av svenska staten. I uppdraget ligger ett ansvar att distribuera opartisk och mångsidig information som ska främja demokratiska synsätt. Uppdraget innebär även att förse medborgarna med tillräcklig information för att de ska kunna bilda sina egna åsikter. Enligt Holmberg & Weibulls förtroendebarmeter (2009) innehar Sveriges Television ett stort förtroende från svenska folket, vilket medför att de bilder som sänds ut tolkas mindre kritiskt. På sin hemsida beskriver Sveriges Television att de på senare tid har

använt uttrycket "fri television" för att förklara "public service". Med fri menar vi inte gratis utan fri från inflytande från politiska och kommersiella krafter¹

Genom att benämna den kunskap som Sveriges Television producerar som frikopplad från både politiska och kommersiella krafter osynliggörs de mänskliga och kulturella handlingar som styr de bilder som presenteras. Detta medför att de betydelser som Sveriges Television förmedlar uppfattas som naturliga istället för att vara resultat av kulturella, historiska och sociala processer. På hemsidan beskriver Sveriges Televisions programchef Micael Lekberg att syftet med programmet är

Att låta vår kultur möta en annan kultur. Det har funnits en ömsesidig respekt mellan Himbafolket, familjen och produktionsteamet. Och det kommer att synas i programmet, som i högsta grad är ett public service-program²

Detta visar att produktionen syftar till att gestalta jämlika möten mellan svenskarna och ursprungsbefolkningarna, det visar även att Sveriges Television anser att programmet passar in i de ramar som public service uppdraget innebär. På hemsidan framgår även att serien är ett familjeprogram som riktar sig till tittare i alla åldrar.

¹ Sveriges Televisions hemsida, http://svt.se/2.60175/1.707572/vad_ar_public_service?lid=puff_698187&lpos=extra_1

² Sveriges Televisions hemsida, http://svt.se/2.107235/1.1672825/svt_svarar_pa_kritik

4.2 Eyework och Den stora resan

”Den stora resan” är framställd av ett externt produktionsbolag, Eyework Sweden. Bolaget är ett internationellt produktionsbolag som producerar material för ett 50-tal länder. Den stora resan är baserat på ett internationellt format som tidigare har producerats i ett flertal olika länder. Grundformatet går under namnet ”Ticket to the tribes.”³ Eyework har tidigare mottagit kritik för formatet, bland annat i Spanien där medlemmar från en av ursprungsbefolkningarna flyttades från sina ordinarie bostäder till lerhyddor på inspelningsplatsen och ombads uppvisa förvåning av moderna inslag som konservburkar. Svenska Eyework och Sveriges Television betonar att sådana metoder inte har använts vid inspelningen av ”Den stora resan”.⁴

4.3 Produktionsvillkor kring Den stora resan

Den stora resan är producerad av Eyework på uppdrag av Sveriges Television där varje filmteam har bestått av sex personer plus läkare och lokal personal. Himbafolket, Mentawaierna och Nakoelaménèfolket valdes ut som värdfolk för de svenska familjerna eftersom de fortfarande lever traditionellt i sina byar. Det framhålls på hemsidan att de haft tidigare kontakt med västerländsk kultur. I produktionen har det vid vissa tillfällen använts tolk. Detta har framförallt varit i slutet av programmet då familjerna utvecklade sina relationer⁵. Enligt Hill (2005) anpassas ofta globala format av reality till de kulturella och produktionella kontexter som finns i landet som har köpt upp formatet. För Sveriges Television innebär detta att formatet anpassas så att det passar inom de ramar public service-uppdraget innebär. Enligt Hill (2005) innebär detta att formatet formas genom praktiker som är nära förbundna inte bara med public service, utan även med dokumentära inslag. Kopplingen till dokumentära inslag i ”Den stora resan” visas bland annat genom användandet av berättarröst. Den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningar i ”Den stora resan” bör därför förstås som framförhandlad av Eyework Sweden och Sveriges television. Framställningens format har anpassats till både public service uppdraget och genren reality. Vi kommer nedan att presentera vår empiri från ”Den stora resan” utifrån sex olika tematiseringar som på olika sätt anknyter till sätt att tala inom den postkoloniala diskursen.

³ Eyeworks hemsida, <http://www.eyeworks.tv/en/p46090b422ece0>

⁴ Afrikagruppernas hemsida, <http://www.afrikagrupperna.se/afrikagrupperna-och-lac-kritiska-mot-svts-den-stora-resan>,

⁵ Sveriges Televisions hemsida, <http://svt.se/2.107235/1.1685045/chatt>

4.4 The Colonial Gaze

Rätten att definiera vad som är sanning är nära förbundet med makt. The colonial gaze syftar till att beskriva hur sanningar framförhandlas utifrån en västerländsk horisont. Det västerländska sättet att tolka och tillskriva mening ses som neutralt. Genom detta osynliggörs de samhälleliga värderingar de grundar sig på och tolkningen ses som objektiva sanningar. Fürsich & Kavoori (2001) menar att modern teknologi blivit nära sammanknuten med reseskildringar genom att "the gaze" ofta medieras genom kamera eller bilder. Då produktionen "Den stora resan" framställs genom tv-mediet står den västerländska tolkningen som utgångspunkt för meningskonstruerande. Detta visar nedanstående sekvens

Christer har just bevisat att han är en riktig man. Han blir genast medbjuden att dricka den heliga kava-drycken under en hemlig ritual som utförs varje eftermiddag. Endast för män (Berättarröst, Vanuatu, avsnitt 2, 02:45).

Samtidigt som berättarrösten talar får man se hur Christer går ut i djungeln i sällskap med de andra männen. När "hemlig ritual" sägs mörknar himlen och det ser ut att bli kväll. Plötsligt visas en snabb solnedgång och en rödgul himmel. Bilderna bygger upp en mystisk stämning tillsammans med det berättarrösten förmedlar. I nästa klipp kommer Christer tillbaka ur mörkret. När han satt sig ner hos sin familj inleds följande konversation

- Christer: Haloj. Vi har varit på party.
- Familjen skrattar
- Mikaela: Vart då?
- Christer: Jo jag och grabbarna vi drog ner på
- Ulla: Ner på byn?
- Christer: Nej men det, det var en som förklara för mig där, där nere där får inte kvinnorna vara helt enkelt va. När dem går ner på kvällarna, dem blandar ihop nån häxbrygd som hette vad hette guavamava, det är någon narkotisk grej. Så så ror man i sig för mycket var det inte så bra. Men jag smaka av artighetsskäl och förklarade så dem förstod, två munnar ungefär sen skulle man spotta emot någon gudomsbild där. (Familjen Karlsson, Vanuatu, Avsnitt 2, 49:03).

Eftersom det inte finns någon tolk och då varken tittarna eller Christer har fått någon information om vad ritualen är till för, misstolkas den. Genom detta tas ritualen ur sitt sammanhang och placeras i en västerländsk kontext där den uppfattas som primitiv. Genom beskrivningar som "narkotika preparat" och "spottande på gudomsbild" får handlingen en ny innebörd. Då produktionen inte korrigerar den felaktiga bilden av ritualen lämnas tittaren med en förståelse av händelsen utifrån Christers tolkningsram. Genom detta tillskrivs inte bara en ny betydelse utan

bilden av Nakoelaménèfolkets kultur som betydelsefull dekonstrueras genom att deras trosföreställningar falsifieras.

Som en röd tråd genom ”Den stora resan” löper en berättarröst som kommenterar och förklarar innebörden och betydelsen av handlingar och beteenden. Berättarröstens betydelse för meningskonstruktionen kan förstås genom Nicholas (1981) begrepp ”Voice of God”. Genom att låta berättarrösten vara anonym uppfattas den som kommande från ovan och angivare av universell och neutral kunskap. Genom detta undermineras tittarens egna kritiska tänkande och meningsskapande. Berättarrösten anger hur bilder och ljud ska tolkas genom att ange vilken mening de bör tillskivas. Enligt Hill (2005) kan berättarrösten förstås som ett inslag i genren reality som knyter an till dokumentära framställningar. Utifrån sanning – fiktions kontinuumet bidrar berättarrösten till att knyta an till faktabaserade diskurser. Berättarrösten anger inte bara hur situationer ska tolkas utan även vilka trosföreställningar som är sanna respektive falska. I det här fallet representerar berättarrösten den västerländska tolkningsramen som innehar rätten att värderar den nya kulturen. Här fungerar diskursen ideologiskt eftersom det är den västerländska kunskapen som utgör den mall som det främmande sorteras in i. Berättarrösten anger vems röst som är värd att lyssnas till. Ett tydligt exempel på detta är introduktionen till varje avsnitt där text, ljud och bild samspekar med berättarrösten som säger

Tre familjer, tre veckor, tre världar, den stora resan (berättarröst, inledning till alla avsnitt)

Eftersom sekvensen används i början av varje avsnitt fungerar den som en inramning till hur innehållet skall förstås. Med ”tre familjer” får tittaren uppfattningen att det är de tre svenska familjerna som står i centrum. Det är deras resa och reaktioner som är det intressanta medan ursprungsbefolkningarnas delaktighet inte nämns. Dem fungerar istället tillsammans med sina kulturer som kulisser för de västerländska familjernas reaktioner. ”Tre veckor” anges som en tidsangivelse för de svenska familjernas upplevelser. Genom ”tre världar” uppmanas tittaren att förstå ursprungsbefolkningen som levande i andra världar. Genom detta fråntas ursprungsbefolkningarna rätten att leva i samma tid som de västerländska familjerna. Det här fungerar ideologiskt genom att rätten att definiera verkligheten tillskrivs det västerländska samhället på bekostnad av ursprungsbefolkningarna. Genom att definiera det västerländska som tillhörande en och samma värld tillskrivs ”de andra” en plats i en värld som saknar plats i tid och

rum. Eftersom ursprungsbefolkningarna placeras in i en annan värld än den som är kopplad till det moderna västerländska samhället ställs dem inför andra spelregler. Detta innebär att deras fattigdom inte behöver ses som ett problem för det västerländska samhället, inte heller är deras definition av verkligheten relevant för den värld vi lever i. Genom att placera in ursprungsbefolkningarna i en annan värld blir därigenom deras problem frikopplade från ”vår värld”. Genom att omvandla globala ekonomiska och sociala strukturer till någonting lokalt upprätthålls ojämlika maktbalanser mellan västvärlden och resten av världen. På samma sätt fungerar de löpande dagboksinsläggen som ungdomarna i de tre svenska familjerna får publicera till bilder på ursprungsbefolkningarna. Följande dagboksinslägg får inleda avsnitt 2

Vi satte kurs upp mot floden, och otaliga myggbett senare var vi framme. Träden glesnade och för oss uppenbarade sig en glänta. Mitt i glänta stod en ensam man utan en tråd på kroppen bortsett från en blodröd tygbit som skylde mandomen. Som på en given signal började han springa mot oss, samtidigt störtade resterande medlemmar i stammen fram från en närliggande buske. Den lilla gnuttan tvivel som fått fäste i oss blev genast ersatt av skratt och glada miner. Tydligt så var storleken på min och Rutgers näsor det intressantaste samtalsämnet (Peter, Siberut, avsnitt 2, 03:40).

Genom dagboksinslägget tillskrivs Peter rätten att definiera sin version av det första mötet. Samma rätt ges inte till någon av ursprungsbefolkningarna. Därmed omvandlas Peters upplevelse till sanning vilket tillskriver det västerländska tolkningsperspektivet auktoritet på bekostnad av ursprungsbefolkningen. I detta synliggörs maktrelationer. De som tillhör en kultur som innehar majoritet tilldelas rätten att definiera verkligheten och det är genom denna definition som ”de andra” ramar in och tillskrivs betydelse.

På ett liknande sätt kan redigering och användande av tolk förstås. Eftersom tittaren inte har tillgång till det material som klipps bort får deras tolkningar bygga på material som har selekterats ut till dem. På samma sätt fungerar användandet av tolk. Eftersom ursprungsbefolkningarna inte besitter ett språk som lingvistiskt och kulturellt förstås av tittaren blir deras röst beroende av en tolk. Eftersom endast vissa av ursprungsbefolkningarnas dialoger översätts begränsas tittarens tolkningsmaterial.

4.5 En resa tillbaka i tiden

I vår empiri har vi genomgående sett att ursprungsbefolkningarna och deras kulturer inte bara framställs som levande på en annan geografisk plats utan även i en annan historisk tid. Ett exempel på detta kan hämtas från Sveriges Televisions hemsida där de beskriver Mentawaierna

Stammen lever djupt inne i djungeln och vårdar uråldriga traditioner. De lever i klaner om ett trettiotal personer som alla bor gemensamt i stora långhus, Uma. De äter främst Sago (från sagopalmen) och de jagar, fiskar och tycker att larver är en verklig delikatess⁶

Nu är familjen Rosenkjaer långt upp i nordvästra Namibia i ett område som kallas Kaokoland. Här lever Himbafolket sedan urminnes tider (Berättarröst, Avsnitt 1, 32:22).

I citatet beskrivs Mentawaierna på ett sätt som ger konnotationer till beskrivandet av en exotisk djurart. Detta fungerar ideologiskt i texten genom att framhäva skillnaderna i det moderna och omoderna samhället. Mentawaiernas levnadssätt knyts till uråldriga traditioner i motsats till det västerländska moderna samhället som associeras med civilisation och teknologi. Genom användandet av ord som ”uråldriga” placeras Mentawaierna och deras kultur i en förhistorisk tid. Liknande associationer görs mellan Himbafolket och en historielös härkomst. På samma sätt fungerar citaten nedan

- Peter: Det är en väldig kontrast mellan Stockholm, Sverige, mot Indonesien. Jag tror inte många förstår att det finns sådana samhällen kvar som är så orörda (Peter, hemma i Sverige, avsnitt 8, 41:20).

- Peter: Vi i västvärlden, eller vi icke-mentawaierna, vårt samhälle är mycket mer teknologiskt utvecklat i kontrast till dem. Medan jag tror att vi är ett steg för långt i den sociala sektorn, där det alltid finns en baktanke, vilket det inte var där. Det dem sa, menade de, och om de log så var de glada. Här i vardagen spelar man alltid en roll, jag har en roll som klasskamrat, son. Så var det inte hos Mentawaierna. Förmågan att gå in i en konversation och bara få vara sig själv utan några spel, det skulle vara något i särklass otroligt. Jag är verkligen glad över att ha gjort den här resan och verkligen nyttigt socialt att se att det finns hopp för mänskligheten. Att det finns raka, ärliga människor kvar (Peter, hemma i Sverige, avsnitt 8, 43:20).

I citaten beskrivs inte bara Mentawaierna som levande i en annan historisk tid utan det anges även vilken tid som är överordnad. Citatet kan förstås utifrån Darwins evolutionsteori som placerar in samhällen i en rangordning efter hur pass väl de kan bemästra naturen. I detta antagande utgår Darwin från att alla samhällen genomgår samma stadier av utveckling. Utifrån detta perspektiv förstås Mentawaiernas kultur som en kvarleva från det gamla samhället vars utveckling stagnerat. Lingvistiskt görs detta genom ord som ”finns kvar” och ”orörda”. Citatet kan även förstås utifrån Adams (1995) dikotomier som placerar människor i mindre

⁶ Sveriges Televisions hemsida, http://svt.se/2.107226/1.1644886/familjen_von_scheele?lid=puff_1470303&lpos=extra_2

industrialiserade samhällen som mer orienterade mot tradition och gruppgemenskap och västerländska samhällen som teknikbaserade och framgångsorienterade. Även om citatet positionerar Mentawaiernas synsätt som positivt, framhävs den västerländska kulturen som överordnad och den främmande kulturen som omodern, ineffektiv och lägre stående i det hänseendet att den befinner sig längre tillbaka i utvecklingen. Citaten visar även på en intertextualitet genom att de bygger på dikotomier som härstammar från tidigare vetenskapliga texter där en uppdelning mellan traditionsinriktade och moderna samhällen görs. Det är dock inte bara dessa texter som används som tolkningsram för de nya upplevelserna. I citatet nedan används äventyrsfilmen ”Indiana Jones” för att beskriva återgången till en annan tidsperiod

- Peter: Det känns asså...det är taget ur en Indiana Jones film asså, tiden har stått stilla här ett tag, det känns nästan som det skulle kunna vara på 70-talet (Peter, Siberut, Avsnitt 1, 36:45).

Kontrasten mellan det västerländska moderna samhället och Mentawaiernas samhälle visas även genom användandet av juxtapositioner, ett exempel på detta kan ses i avsnitt ett där tittaren först får ta del av bilder på Mentawaiernas hövding Aman Lau Lau som sitter med ett spjut i handen och säger

Den här vässar jag tänderna med (Aman Lau Lau, Siberut, Avsnitt 1, 04:43).

Citatet i relation till bilderna skapar konnotationer till det primitiva. I nästa klipp visas bilder från familjen Von Schéeles liv i Stockholm. Bilderna visar familjens moderna livsstil där man får se hur de använder rinnande vatten, spelar dataspel och spelar musik. Klippens placering efter varandra framställer skillnader mellan familjen von Schéeles liv och Mentawaiernas. Mentawaiernas kultur framställs som primitiv och omodern i kontrast till den svenska familjens som framställs som modern och civiliserad. Klippen visar upp en bild av kulturerna som så pass olika att de upplevs befinna sig i olika världar och tidsperioder. Användandet av juxtapositioner där det vardagliga ställs mot det annorlunda är enligt Casey (2002) ett vanligt grepp inom genren reality. Klippet visar därför hur genren har bidragit till presentationen av den postkoloniala diskursen i form av att ställa kulturerna mot varandra. Sekvenserna fungerar ideologiskt genom att förstärka konnotationerna mellan västvärlden och civilisation och Mentawaierna med primitivitet. Bilden är så pass etablerad i det västerländska samhället att en av de svenska familjerna redan innan de nått sin destination har en bild av människorna där som primitiva

- Peter: Asså man kan ju inte klaga på någonting riktigt (ohörbart) det var faktiskt över förväntan måste jag säga
- Rutger skrattar
- Peter: Jag hade fördomar om en liten, jag vet inte, jätteprimitiv by.
- Rutger: Ligga på trampat jordgolv?
- Peter: Ja lite så, men med lite, a jag vet inte (Peter & Rutger, Siberut, avsnitt 2, 05:20).

Enligt Jordan (1995) kan gestaltandet av ursprungsbefolkningarna i en annan tid även förstås som en längtan tillbaka i tiden, till värden som har gått förlorade i det moderna samhället. Detta blir tydligt i en scen från en förlossning hos Himbafolket

- Tulle: Helt imponerande, helt tyst fick hon ut den på två minuter. Det måste vara något vi tappat helt i västerlandet, någon kontroll med kroppen (Tulle & Nanna, avsnitt 5, 53:57).
- Tulle: Det måste vara något med deras kroppar, supereffektiva, och sen är allt som vanligt. Starka kvinnor – supertuffa (Tulle, Avsnitt 6, 09:10).

Genom att kommentera förlossningens snabbhet med någonting som västvärlden har förlorat placeras Himbafolket i ett stadium som västvärlden har lämnat. Där det moderna samhället har utvecklats mot civilisation har Himbafolket stagnerat i att leva nära naturen, något som även visas biologiskt på deras kroppar.

4.6 Autenticitet

I vårt material har vi genomgående funnit exempel på en jakt efter det orörda, detta tar sig ibland uttryck i att produktionen sammanfogar olika element för att skapa en bild av det autentiska. Därför har vi valt att analysera autenticitet efter två utgångspunkter: *Jakten på autenticitet* och *konstruerandet av autenticitet*. Enligt Elsrud (2004) kan autenticitet definieras på olika sätt utifrån vilken kontext den förknippas till. I de fall begreppet förknippas med ursprungsbefolkningar, isolerade kulturer, orörda av det som conceptualiseras som västerländsk modernitet eller till orörd natur kan autenticitet kopplas till postkoloniala diskurser. Detta eftersom sökandet efter det autentiska på det här sättet kan ses som sökandet efter människans ursprung.

Jakten på Autenticitet

Vi har på flera ställen i vårt material sett tecken på ett sökande efter det som är äkta och som ofta beskrivs ha gått förlorat i utvecklingen mot det moderna samhället. Det som är äkta och autentiskt likställs med att vara omodernt och orört. Detta gestaltas i citatet nedan som är hämtat

från en konversation mellan medlemmarna i familjen Rosenkjaer som äger rum då de lämnat Himbafolket och kommit till ett hotell i en större modern stad i Namibia

- Richard: Det här är ett annat Afrika, turist Afrika. Fan, är det de här man representerar? (Richard, Namibia, avsnitt 8, 37:19)

Citatet ovan visar tydligt vad som är det autentiska och vad som stämmer in i referensramarna för vad Afrika är. Ett hotell i en modern storstad stämmer inte överens med bilden av Afrika som stamliv och hyddor. Den här delen av Namibia beskrivs som ”turistafrika” och placerar civilisation och modernitet som ett undantag för vad som kan betraktas som det äkta Afrika. Detta kan även förstås utifrån Grinells (2004) argumentation att symboler för länder ofta är framförhandlade under kolonialtiden. Att byta symboler är både dyrt och tidskrävande. Fürsich & Kavoori (2001) lyfter fram att Autenticitet ses som någonting som existerar på andra platser, i andra historiska perioder, andra kulturer och i enklare livsstilar än den man själv befinner sig i. När någonting upplevs som autentiskt skapar det inte bara mera glädje hos de svenska familjerna i ”Den stora resan” utan bidrar även till att visa upp det speciella och unika för Tv-tittaren. Även om produktionen ”Den stora resan” är en del av public service utbudet går det inte att bortse från att Tv produceras för att få tittare. Genom att presentera bilder av ursprungsbefolkningarna som annorlunda och äkta omvandlas dem tillsammans med sina kulturer till intressanta inslag för tittaren. Därmed blir ursprungsbefolkningarna tecken på ett omodernt liv som vi kan drömma oss tillbaka till, långt bort från den moderna världens krav. Jakten på det autentiska tar sig även uttryck i försök att inte bara paketera utan även konservera kulturen för att ta den med sig hem

Här samlar vi saker från alla våra resor... (Visar upp en snäcka) Det här var när vi var på Zanzibar (visar upp inramad spindel) Dominikanska republiken... (Laila, Siberut, avsnitt 1, 04:54).

Birgitta- Det vore häftigt att göra en tatuering att ta med sig som en souvenir hem.

Laila – Det kanske är en väldigt stor infektionsrisk här Birgitta.

Rutger –Hade vi vart i Sverige hade du aldrig tatuerat dig (Birgitta, Laila, Rutger, Siberut, Avsnitt 7, 30:40).

Aman Lepou. – Sitt här. Jag ska göra en souvenir åt dig. Ett äkta mentawai armband (Aman Lepou, Siberut, avsnitt 7, 21:30).

Citaten visar hur resande kan ses som ett sätt att samla erfarenheter från andra kulturer. För att kunna paketera kultur för att ta med sig hem måste den förenklas. Detta resulterar ofta i att det enbart blir ett fåtal symboler som får representera kulturen. Som resenär gäller det att inte bara hitta det autentiska utan även fånga det för att ta med sig det hem. Detta visas bland annat genom

inköp av souvenirer eller genom att göra en tatuering. Den nya kontexten skapar nya beteenden och ageranden som inte skulle ha ägt rum hemma. Ur det här hänseendet kan ursprungsbefolkningarna och deras kulturer som komponenter för de svenska familjerna att utöka sitt symboliska kapital. Detta kan förstås utifrån Grinells (2004) argumentation att den främmande kulturen begränsas till en bakgrundskuliss för resenärens identitetsskapande. Ursprungsbefolkningarna och deras kulturer får ta på sig rollen av det äkta för att förse familjerna med kulturellt material att ta med sig hem. På det här sättet blir sökandet efter det autentiska ett fenomen som är betydelsefullt för konstruktionen av etnicitet

Konstruerad Autenticitet

Enligt Fürsich & Kavoori (2001) används ofta natur, etnicitet och religion för att återskapa Autenticitet. I följande sekvens visas hur produktionen bakom ”Den stora resan” har använt sådana element för att konstruera det autentiska. Till bilder av hur Mentawaihövdingen Aman Lau Lau spänner fast ett färggrant bälte kommenterar berättarrösten

I Indonesien förbereder Mentawaierna dagens stora händelse. Det är en mycket gammal och viktig tradition som familjen Von Scheele ska få delta i (Berättarröst, Siberut, Avsnitt 3, 16:09).

Den här ritualen genomför Mentawaierna alltid inför jakt och eftersom dem tror att allting har en själ ber dem andarna om ursäkt innan dem släcker liv i djungeln (Berättarröst, Siberut, avsnitt 3, 18:26).

Innan berättarrösten fortsätter ser man Mentawaiernas medicinmannen spå i inälvor. Tittaren får veta att Familjen von Schéele tillsammans med Mentawaierna ska ut och jaga apa. Parallellt med apjakten får tittaren följa med när Christer jagar fladdermöss tillsammans med Nakoelaménèfolket. Genom användandet av juxtapositioner förmedlas en känsla att det både för Mentawaierna och Nakoelaménèfolket är en naturlig del av vardagslivet att jaga exotiska djur som apa och fladdermus. Att den här typen av jakt kanske ändå inte är så vanligt uppmärksammas dock av berättarrösten

Största delen av ön Siberut är nationalpark och apjakten är omgiven av restriktioner. Mentawaierna är några av de få som får jaga apa som en del av deras kultur. Och för att dem bara gör det för att äta den själva (Berättarröst, avsnitt 3, 44:06).

Klippen visar hur det autentiska konstrueras genom användande av element som traditionellt förknippas med det primitiva. I skapandet av en autentisk upplevelse är det mindre viktigt huruvida ursprungsbefolkningen verkligen jagar apor och fladdermöss till vardags. Det är just de

annorlunda och avvikande som utgör en sevärdhet. För att locka tittare får ursprungsbefolkningarna ta på sig rollen av det annorlunda. Genom att tillskriva dem stereotypa element som passar in i tittarnas referensramar om människor i den här delen av världen omvandlas dem till en konsumerbar produkt.

När familjen Rosenkjaer reser till Himbafolket i Namibia i första avsnittet visas bilder på hur en fyrhjulsdriven bil stannar mitt på savannen. Föraren berättar för familjen att dem måste gå den sista sträckan, bilen kan inte ta dem längre. Den här scenen ger associationer till platsen som civilisationens sista utpost och vildmarkens början. Scenen utgör ett exempel på konstruktionen av Autenticitet genom att positionera Himbafolket i en orörd och avlägsen miljö. Konstruktionen blir tydlig när man i följande scen får se familjen obehindrat ta sig fram till byn, antagligen hade de kunnat fortsätta färdas med bil. Genom att plocka bort element som associeras till civilisation och utveckling produceras en upplevelse av äkthet. Liknande händelser har uppmärksammats i den kritik som ”Den stora resan” har mottagit. Ett exempel på detta är att medlemmar från Himbafolket har ombetts lämna inspelningsplatsen då de varit iförda kläder som kan associeras till det moderna samhället så som t-shirt. Detta bekräftas av produktionsbolaget Eyeworks programchef Hans Engholm i programmet Debatt den 10 september 2009. Genom detta försöker produktionen framhäva en av de mest synliga tecknen på äkthet. Enligt Grinell (2004) kan traditionella klädesdräkter som symbol för det autentiska och äkta ses som ett sökande efter den äkthet som gått förlorad genom moderniseringen. Ursprungsbefolkningarna i ”Den stora resan” reduceras till estetiska kulturbärare och objekt för att kunna erbjuda tittaren en flykt från det moderna.

4.7 Primitivitet

I vår empiri har vi sett att det som håller samman ursprungsbefolkningarnas identitet till stor del är deras primitivitet. Konstruktionen av ursprungsbefolkningarna grundas på visuella kvaliteter och egenskaper så enkla som hudfärg, livsstandard och fattigdom. Att det är det som beskrivs som det primitiva som förenar dem snarare än nationella gränser framgår av nedanstående citat som är hämtat från hemsidan men även fungerar som programinformation

Från bekväm svensk vardag till extremt primitivt stamliv på andra på andra sidan jordklotet. Tre familjer på ett storslaget äventyr⁷

I citatet beskrivs det ”svenska” utifrån nationalitet medan ursprungsbefolkningarna, trots att de lever i olika världsdelar, klumpas samman till representanter för primitivt stamliv. Trots stora kulturella skillnader används det primitiva som länken mellan människor från Namibia, Indonesien och Vanuatu. Genom detta förbinds inte bara deras kulturer utan även deras ekonomiska och samhällsliga system med det primitiva. I en scen i avsnitt två får man se hur Tora visar upp Himbafolkets hus och kläder. Sedan säger hon

Här sover hövdingen, och det här är deras kläder (I nästa klipp sitter hon ner i hyddan och fortsätter) Det liksom luktar lite bajs här inne (Tora, Namibia, avsnitt 2, 20:36).

I nästa scen zoomar kameran in på en ko bakifrån som bajsar. Direkt efter visar kameran Richard och Nanna som för följande konversation

- Richard: Har du tänkt på det, att man bor i en hage i princip, vi är i en get och kohage och hönshage är det också ju.
- Nanna: Och får.
- Richard: Och något får också, ja.
- Nanna skrattar
(samtidigt visas bilder på kor, höns, och andra djur som grå runt i kraalen under samtalet).
- Richard: Dem är ju rätt sådär va? Har du tänkt på det?
- Nanna: eeh jaa!
- Richard: Som jag tror det så är det ju koskit inblandat i leran som dem klär väggarna med.
- Jaa, men det var ju det jag sa, sa att det luktar bajs (Nanna & Richard, Namibia, avsnitt 2, 20:37)

I klippen används konversationerna tillsammans med bilder på Himbafolkets hus och vardagsliv. Användandet av juxtapositioner skapar här en arbiträr förbindelse mellan Himbafolkets livsstil, i form av bilder på deras hus och det primitiva, i form av kobajs. Det primitiva kan här ses som det modernas motpol. Spurr (1993) lyfter fram att den koloniala diskursen kopplar samman primitiva egenskaper och livsstilar med samhällsliga svagheter. De primitiva ses som förklaringen till att samhällena inte uppnått samma standard som västvärlden. Detta fungerar ideologiskt genom att ange personliga egenskaper som bakomliggande faktorer till fattigdom. Därmed osynliggörs de maktstrukturer som ligger till grund för sneddelningen av resurser mellan västvärlden och tredje världen. Fattigdomen förklaras istället genom ursprungsbefolkningarnas medfödda primitiva egenskaper. Genom att omvandla beteende eller matvanor till någonting primitivt kan det användas som symboliskt kapital. Detta visar nedanstående konversation

⁷ Sveriges Televisions hemsida, <http://webbtv.se/7020/den-stora-resan-sasong-1-avsnitt-1>,

- Laila: Jag tycker dem ser ut som människor (aporna). Man får tänka att det är som att rensa fisk, annars klarar man inte av att se det här. Väldigt skarpt, ja ruttet kött, det stinker.
- Rutger: Dem ska nog spjåla dem och torka dem.
- Rutger: Titta dem här, ved, palmblad där, det är mycket möjligt att dem kommer att grilla dem.
- Laila: Som vi grillar gris eller lamm ungefär, över öppen eld.
- Laila: Det ser nästan ännu värre ut när dem sätter upp dem på pålar så.
- Laila: Men vi kommer nog bli inbjudan på middag.
- Rutger: Det tycker jag ska bli jättespännande. Ja jag tycker det.
- Laila: Det kanske inte jag skulle beställt om det varit på menyn direkt.
- Rutger: Men vad dem gör är en fullkomlig festmåltid för, som vi får vara med på, det är ju, det är ju fantastiskt att få uppleva det (Laila och Rutger, Siberut, avsnitt 3, 49:47).

Samtidigt som konversationen utspelar sig visas bilder på hur Mentawaierna tillagar apa på pålar över en öppen eld. Konversationen tillsammans med bildsekvenserna skapar associationer till det primitiva. Elsrud (2004) lyfter fram att det primitiva och annorlunda (ofta i länder i tredje världen) ofta upplevs som en risk. Genom att utmana faran och smaka på apan visar Rutger att han vågar trotsa faran och investerar därmed i sitt symboliska kapital. Genom att tillskriva ursprungsbefolkningarna primitiva egenskaper möjliggörs de svenska familjernas investeringar i sitt symboliska kapital. När de primitivas liv spiller över på de svenska familjerna omvandlas det primitiva till det autentiska.

4.8 Ursprungsbefolkningarnas utopi

Vi har i vår empiri sett att det främmande ofta beskrivs i förskönande drag. När de svenska familjerna så väl som berättarrösten beskriver ursprungsbefolkningens liv görs det oproblematiskt. Sociala problem och fattigdom förringas samtidigt som en romantiserande bild av ett liv utan materiella ting nära naturen målas upp som en form av utopi.

- Rickard: Lugnet på morgonen när man kommer ut, ser soluppgången, det är ju fantastiskt. Tuppen galler, de unga killarna går ut med boskapen. Det här med att man bor i en hage, eller i en hydda, jag tycker inte att det är så farligt jobbigt (Richard, Namibia, avsnitt 6, 06:45).
- Ulla: Men det har ju gått bra. Allt här är ju så enkelt, bara det här med att laga mat. Här plockar de ner sin mat på morgonen och sen sitter man ner hela dagen.
- Christer: Dem verkar vara mer glada, tar hand om varandra mer än vad vi gör. Den där jakten på lycka verkar inte finnas här (Familjen Karlsson, Vanuatu, avsnitt 8, 06:58).

Citaten ovan beskriver livet för ursprungsbefolkningarna som lugnt och enkelt. Bristen på materiella ting vägs upp av det enkla och okomplicerade livet. Att leva i en hydda utan rinnande vatten och elektricitet upplevs inte som ett problem eftersom de istället har tillgång till ett lugnt och okomplicerat liv. Ursprungsbefolkningarna beskrivs som ett lyckligt naturfolk som i stort sett

bara kan gå in i naturen i liknelse med edens lustgård och hämta mat. Ursprungsbefolkningarnas fattigdom romantiseras och upplevs förstärka den autentiska upplevelsen för de svenska familjerna. Detta fungerar ideologiskt genom att bristen på resurser målas upp som en utopi. Ursprungsbefolkningarna är lyckliga med den livsstil de har och därför finns det ingen anledning att se över den ojämlika fördelning av resurser som finns mellan västvärlden och tredje världen. Jordan (1995) lyfter upp att en romantisering av fattigdom och avsaknad av materiella ting kan ses som en flykt från det moderna samhällets värden. Detta visar nedanstående citat

- Nanna: Tror ni ens att dem asså nånsin är rastlösa?
- Richard och Tulle: Nej
- Nanna: Jag tror inte ens dem vet vad det är asså.
- Richard och Tulle: Nej
- Tulle: Dem kan liksom komma och bara sätta sig bredvid en och egentligen inte göra någonting men bara liksom hänga. Bara va med en.
- Nanna: Dem har ingen stress heller ju.
- Tulle: Ingen stress alls.
- Nanna: Tänk bara så mycket tid vi lägger på att städa våra hus till exempel.
- Tulle: Exakt vad jag har tänkt!
- Nanna: Ta, sätta i ordning alla jävla prylar och sånt.
- Tulle: Ja
- Nanna: Vad meningslöst det är egentligen
- Tulle: Ja, man ser ju verkligen det att man blir, asså man blir ju inte gladare för att man har mer prylar, eller hur? (Konversation i familjen Rosenkjaer, Avsnitt 4, 03:46).

Citaten beskriver ursprungsbefolkningarna som lugna och okomplicerade. De har inte samma problem som människorna i västvärlden utan livet flyter på utan några större problem eller orosmoment. De har inte samma krav på sig eller lider av samma stress som människor i det moderna samhället. Att den egentliga orsaken till att de slipper städa sina hus och sortera sina materiella tillgångar är att de inte har några reflekteras det inte över. Detta fungerar ideologiskt genom att visa att den ojämlika fördelningen av resurser mellan västvärlden och tredje världen inte är av ondo för ursprungsbefolkningarna, tvärtom kan den ses som en tillgång. I ”Den stora resan” får ursprungsbefolkningen ta på sig rollen som det lyckliga naturfolket för att erbjuda en tillflyktsort från modernitetens stress och måsten. För att möjliggöra en sådan plats måste bilden av ursprungsbefolkningarnas liv som okomplicerade och enkla ständigt reproduceras. I detta osynliggörs de problem som följer av att leva i fattigdom och utan materiella ting. Sveriges Television fortskrider ett sådant sätt att beskriva ursprungsbefolkningarna genom att fortlöpande visa upp komplikationer såväl som starka känslouttryck hos de svenska familjerna, medan ursprungsbefolkningarna framställs som lyckliga, lugna och okomplicerade varelser. På ett

liknande sätt romantiseras de strukturer som lett fram till att ursprungsbefolkningarna inte har lika många val att ta ställning till som människor i det moderna samhället

- Nanna: Det är mycket mer logiskt hur de arbetar och lever, måste kännas mer självklart. Vi tänker hela tiden- varför lever vi, vad är meningen med livet? Vi gör så mycket saker för att leva lyckliga och samtidigt tror jag att vi glömmer bort att leva, medan vi planerar livet hela tiden. De har sitt liv självklart redan från att de föds, de kommer leva likadant som sin mamma och pappa gör (Nannas dagbok, Hemma i Sverige Avsnitt 8, 57:44).

Jakten på lycka framställs som enklare i den här delen av världen eftersom den beskrivs som bestående av färre komponenter än i västvärlden. Istället beskrivs livet nära naturen tillräcklig för skapandet av lycka hos ursprungsbefolkningarna. Det här fungerar ideologiskt genom att uppvisa att det inte finns samma behov som i västvärlden att sträva efter självförverkligande genom utbildning och materiellt ägande.

4.9 Antikoloniala röster

I vår empiri har vi sett att antikoloniala röster verkar vid sidan av postkoloniala. På samma vis som sättet att tala inom den postkoloniala diskursen framförhandlar identiteter, relationer och strukturer bidrar antikoloniala diskurser till att ifrågasätta och omförhandla dessa. Därigenom kan alternativa röster verka för en dekonstruktion av den postkoloniala diskursen. I nedanstående citat tillskrivs inte bara Nakoléméfolket en röst utan får även möjlighet att kritisera det västerländska samhället

- Toata: Jag har inte gått i skolan. En gång var jag i Port Vila, men åkte hem snabbt. Alla verkade jobba hela tiden och allt handlade om pengar. I andra länder verkar det finnas många sätt för människor att skada varandra. Många människor där verkar inte ha ett bra liv. Familjen (Karlssons) har lärt sig mycket hos oss, det hoppas jag att de kommer ihåg sen (Toata, Vanuatu, avsnitt 7, 17:55).

- Toata: De borde leva mer som vi och sköta djur och odla sin egen mat. De bara jagar pengar. Om man har ett jobb bestämmer någon annan över ens liv. Jag förstår att familjen har lärt sig mycket av oss efter allt vi har gjort ihop. (Toata, Vanuatu, avsnitt 8, 07:50).

Citaten rankar ursprungsbefolkningarnas samhällen högre än de västerländska då de tillskriver dem en högre livskvalitet. Toata, Nakoléméfolkets hövding, talar utifrån erfarenhet från båda kulturerna och värderar utifrån detta sin egen kultur högst. Hans kultur tillskrivs här makten att definiera vilka värden ett samhälle bör bygga på och genom detta sker en form av maktförskjutning. Istället för att det är de västerländska normerna som är rådande, får ”de andra” en möjlighet att ge sin version av upplevelsen. Genom att underminera den grund som det

västerländska samhället bygger på i form av att framhäva att pengar inte leder till lycka, betonar Toata det moderna samhällets baksida. Dessutom får han tillfälle att lyfta fram alternativa sätt att organisera samhället, där pengar inte står i fokus för lycka. Genom att placera de värden som finns inom ursprungsbefolkningarnas samhälle högre än de som finns inom det västerländska samhället dekonstrueras den postkoloniala diskursen. På samma sätt som Toata talar Javanda utifrån sin erfarenhet av både den västerländska och den egna kulturen

- Javanda: När jag åkte till en annan kultur visste jag inget om livet som väntade. Jag åkte bara, men förstod snart att de lever på ett helt annat sätt än vi, så jag åkte tillbaka till himbalivet.
- Nanna: Hade jag fått välja hade jag hellre fötts i en himbastam än hemma där jag bor. Detta liv är så himla mycket självklarare än det liv vi lever (Javanda & Nanna, Namibia, Avsnitt 7, 41:30).

I detta tillskrivs hon inte bara makten att placera sin egen kultur som normen utan får även definiera den utifrån den västerländska kulturen som undantag. Hon har haft möjlighet att leva i båda kulturerna men anser att de värden som Himbakulturen innehar är mer eftertraktade. I rankningen får hon medhåll från Nanna som betonar att Himbafolkets sätt att leva är mer självklart. Genom detta kritiserar det västerländska samhället och tillskrivs negativa värden som sammankopplas med ett osjälvklart sätt att leva. Genom att placera ursprungsbefolkningarnas kultur som normen och de västerländska som undantaget dekonstrueras den postkoloniala diskursen. I nedanstående citat verkar koloniala och antikoloniala röster inom samma dialog

- Richard: Jag kan tänka mig att resa tillbaka för människorna, just för att man fick en stark kontakt med dem. Jag upplevde det som en vänligt sinnad kultur. Trots att de är så olika sätt att leva, kan man finna ett sätt att mötas (Richard, hemma i Sverige, Avsnitt 8, 54:15).
- Rutger: Dem har så lätt för att skratta, det kortaste avståndet mellan människor det är skrattet helt enkelt.
- Peter: Asså jag skulle vilja säga att det var, det det
- Rutger: Skrattet?
- Peter: Ja, jag kan inte tänka mig något annat sätt för de är så pass olika. Helt.
- Rutger: Ja det är det.
- Peter: Levnadssättet i alla fall.
- Rutger: Ja men på något sätt är vi ändå väldigt lika som människor (avsnitt 2, 45:21).

Samtidigt som skillnader mellan de olika kulturerna konstruerar ”vi” och ”dem” dekonstrueras den postkoloniala diskursen genom att vissa på likheter som förenar dem som människor. Trots att kulturerna är olika överbryggas skillnaderna genom att relationer byggs och utbyten mellan kulturerna sker. På samma sätt samspelar ljud och bild i nedanstående sekvens, där John Lennons låt ”Imagine” lagts till klippet

- Aman Lau Lau: Vi kommer aldrig att glömma er, kommer ni att minnas oss?

- Rutger: Det kommer jag att göra, du finns i mitt hjärta.
- Laila: Tack för allting, jag lämnar lite av min själ hos dig.
- Bai Dita: Var snäll och kom tillbaka hit. Jag väntar på dig, glöm inte det.
- Rutger: Tack för en fantastisk tid, det har varit underbart (Aman Lau Lau, Bai Dita, Rutger & Laila, Siberut, Avsnitt 8, 24:00).

Sekvensen visar att relationer har uppstått ur mötena mellan kulturerna. Tillsammans med låten ”Imagine”, som uppmanar till en enad värld där människor från olika kulturer lever tillsammans, skapas konnotationer till att det inte finns några skillnader mellan ursprungsbefolkningarna och de svenska familjerna. Det intermediala samspelet dekonstruerar här den postkoloniala diskursen genom att visa gemenskap och samhörighet mellan kulturerna. Ursprungsbefolkningarna tillåts inte bara relationer utan även en existens i samma tid och rum.

5. Slutdiskussion

Vi har i vår empiri fokuserat på att synliggöra postkoloniala diskurser i ”Den stora resan” för att se vilka kulturella och ideologiska antaganden bilden bygger på. Konstruktionen av ursprungsbefolkningarna i ”Den stora resan” bör förstås både utifrån kulturella och ekonomiska ramar som filtrerar ut vad som får sägas om ursprungsbefolkningar i televisionen. Dessa bygger på komplicerade processer som har rötter både inom kulturella och ekonomiska fält. Trots att Sveriges Television inte är någon kommersiell kanal har dem ett behov av att uppnå höga tittarsiffror. Enligt Elsrud (2004) är det i jakten på en stor publik säkrast att använda väletablerade bilder som inte motsäger tittarnas referensramar. I alla tv-program måste verkligheten förenklas till viss del, trots detta är det svårt att förstå att den bild som förmedlas av ursprungsbefolkningarna i ”Den stora resan” är så stereotyp. Vad är det som gör att ursprungsbefolkningarna beskrivs utifrån förlegade och stereotypa bilder då så mycket annat i samhället har förändrats?

En av förklaringarna till detta står att finna i de ekonomiska system som produktionen måste genomgå innan publicering. För att en produktion ska sändas måste den uppnå de krav som ägare och utgivare har på produktionen, dessa ramar är väl inarbetade hos de som arbetar med produktionen. Tillsammans anger ramarna vad som kan anses som ”bra tv”. I detta lämnas lite utrymme till alternativa tolkningar. På samma sätt kan användandet av genren reality förstås.

Presentationssättet har enligt Hill (2005) uppnått en sådan popularitet att det omstrukturerat tv-industrins ekonomi. Ett säkert sätt att nå framgång är därför att presentera en produktion som "Den stora resan" i ett reality format. Genren bidrar till ett stereotypt beskrivande av ursprungsbefolkningarna i "Den stora resan" eftersom ett av de centrala elementen i genren är just att använda det vardagliga och banala som kontrast till det annorlunda och bizarra (Casey, 2000). I detta presenteras ursprungsbefolkningarna som primitiva, omoderna och annorlunda för att utgöra en kontrast till de svenska, vardagliga familjerna. På samma sätt fungerar genrens gestaltning av "det verkliga" där verklighet blandas med fiktion. Genom att manipulera tidsföljden, använda juxtapositioner och blanda verkliga konversationer med konstruerade element säkerställs kulturkrockar, konflikter och andra element som fångar tittarnas intresse. Detta på bekostnad av en mer nyanserad bild av ursprungsbefolkningarna där dem får framträda på samma sätt som de svenska familjerna. Den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna i "Den stora resan" stämmer på många sätt överens med den bild som Glynn & Tyson (2007) menar är vanlig i televisionen. Den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna fokuserar nämligen både på att framställa dem som annorlunda, samtidigt som beskrivningen anpassas till samma format av stereotypiska och ofta rasistiska bilder som redan är etablerade i populärmedier. I likhet med Tyson & Glynn (2007) finner vi även att den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna främst fokuserar på hur kulturen inverkar på den västerländska kulturen och visar upp sidor som tillfredställer behov i den västerländska kulturen.

Enligt Loomba (2005) är den här beskrivningen av människor som lever i andra kulturer inte bara ett arv från en kolonial diskurs utan hänger även samman med globala, ekonomiska och politiska konflikter i dagens samhälle. Utifrån detta resonemang kan den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna i "Den stora resan" förstås utifrån postkoloniala diskurser som stödjer ojämlika maktstrukturer mellan det som conceptualiseras västvärlden och tredje världen. Genom användandet av "the colonial gaze" i "Den stora resan" beskrivs ursprungsbefolkningarna och deras kultur utifrån ett västerländskt perspektiv. Detta är enligt Said (1978) inte något neutralt perspektiv, utan är istället förbundet med en medvetenhet att man tillhör en makt som har intressen i en fortsatt ojämlik maktbalans mellan väst och tredje världen. Genom "The colonial gaze" omvandlas det västerländska synsättet till norm, och ursprungsbefolkningarna till avvikande.

Även beskrivandet av ursprungsbefolkningarna som det västerländskas motsats fungerar ideologiskt i ”Den stora resan”. Genom att tillskriva ursprungsbefolkningarna egenskaper som omoderna, primitiva och okomplicerade skapas förklaringar till varför de har färre ekonomiska resurser som framstår som naturliga. Genom att knyta ursprungsbefolkningarnas fattigdom till deras personliga egenskaper osynliggörs de globala strukturer som upprätthåller en orättvis fördelning av resurser. På samma sätt fungerar placandet av ursprungsbefolkningarna i en annan tid eller värld. Genom att placera dem på en plats som är skild från vårt samhälle omvandlas deras problem till att bli någonting som inte berör det västerländska samhället. Konstruktionen av ursprungsbefolkningarna som annorlunda från människor i västerländska samhällen kan förstås utifrån Grinells (2004) argumentation att det krävs någon som är omodern för att vi ska känna oss moderna på samma sätt som det krävs någon som står stilla för att skapa en känsla av att vara i rörelse. I ett samhälle som allt mer kännetecknas av förändring är det tryggt att veta att det finns ställen som förblir orörliga, för alltid fast i en fas som moderniteten har lämnat.

Vi har även funnit att den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna beskriver dem som levande i en utopi. Detta kan förstås utifrån Jordans (1995) argumentation att människor som lever i kulturer som är annorlunda än den västerländska tillskrivs egenskaper som möjliggör en flykt från det moderna samhället. På det här sättet fyller konstruktionen av ursprungsbefolkningarna en funktion för den västerländska identiteten. Genom att konstruera en tillflyktsort blir det lättare att leva med de krav som ställs på människor i det moderna samhället. Dessutom bidrar beskrivningarna av ursprungsbefolkningarna som levande i en utopi till att legitimera den ojämlika maktfördelning som finns mellan tredje världen och västvärlden. Eftersom ursprungsbefolkningarna har det bra, trots sin brist på elektricitet och vatten finns det ingen anledning att ifrågasätta fördelningen av resurser eller att underlätta genom bistånd eller reformer. Genom att beskriva ursprungsbefolkningarnas situation som en livsstil uppfattas den som någonting självvalt, istället för att vara formade av maktrelationer som är strukturerade av sociala krafter.

I vår studie har vi även sett att det finns antikoloniala diskurser som syftar till att dekonstruera den postkoloniala diskursen. Detta sker genom att ursprungsbefolkningarnas samhälle tillskrivs egenskaper som värderas som jämställda, eller i vissa fall till och med överordnade de värden som tillskrivs det västerländska samhället. Detta kan enligt Spurr (1993) förstås som att koloniala diskurser verkar sida vid sida av antikoloniala. Trots detta är den postkoloniala diskursen mer närvarande än diskurser som försöker dekonstruera den. Den postkoloniala diskursens dominans över alternativa röster märks genom att bilden av ursprungsbefolkningarna som vår motsats upplevs som ”naturlig”. Enligt Fairclough (1995) är ett tecken på att en diskurs innehar dominans att den upplevs som norm istället för att vara en av många möjliga synsätt.

Vi har sett att den bild som konstrueras av ursprungsbefolkningarna i ”Den stora resan” vilar på kulturella och ideologiska antaganden som härstammar från postkoloniala diskurser. Enligt ett flertal olika författare (Tyson & Glynn, 2007; Elsrud, 2004; Fürisch & Kavoori, 2001) är den här bilden vanlig inom populärmedia. Detta beror inte på att de som arbetar inom medier är rasistiska eller innehar koloniala drömmar, utan istället att dagens samhälle bär med sig spår från tidigare historiska och kulturella kontexter. Fenomen som globalisering eller modernitet uppkommer inte från ingenstans utan bygger till viss del på samhällsliga, kulturella och ekonomiska strukturer från tidigare samhällen. Därigenom hämtar Televisionen - trots att det är ett relativt nytt medium - idéer och tankar från tidigare texter. Shohat & Stam (1994) menar att dagens mediasystem inte kan förstås oberoende från processer från kolonialtiden. Dagens mediemarknad är kopplad till de globala strukturer som till viss del har formats genom kolonialism. Den maktobalans som lever kvar i dagens mediemarknad, i form av opropotionerlig förmedling av västerländska synsätt bidrar till upprätthållandet av stereotypa och rasistiska bilder av människor i andra kulturer. Därigenom får eurocentrismen fäste i det som människor uppfattar som ”sunt förnuft” (Shohat & Stam, 1994).

För att utmana ett stereotypt sätt att beskriva människor i andra kulturer tror vi att det inte bara krävs en ökad representation av minoritetsgrupper utan även tid och eftertanke i produktionsprocessen. För att ge ursprungsbefolkningar en mer rättvis bild krävs det därför att medieproducenter går utanför den förståelse av andra kulturer som är etablerad i de egna referensramarna. Det krävs även att man vågar satsa på koncept och material som kanske inte

alltid går under ledordet ”bra tv”. I detta har Sveriges Television genom sitt public serviceuppdrag en viktig roll.

Källförteckning

- Adam, Barbara (1995). *Timewatch: the social analysis of time*. London : Polity Press
- Bourdieu, Pierre (1998). *Om televisionen ; följd av Journalistikens herravälde*; översättning: Mats Rosengren. Stockholm: B. Östlings bokförlag
- Casey Bernadette, Casey Neil, Calvert Ben, French Liam & Lewis Justin (2008). *Television Studies: the key concepts*. London: Routledge
- Ekengren, Ann-Marie & Hinnfors, Jonas (2006). *Uppsatshandbok- hur du lyckas med din uppsats*. Lund: Studentlitteratur
- Ekström, Mats & Larsson, Lars-Åke (2000). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.) (2002). *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Elsrud, Torun (2004). *Taking time making journeys: narratives on self and the other among backpackers*. Lund: Dept. of Sociology, Lund University
- Fairclough, Norman (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold
- Fiske, John (1998). *Television culture*. London: Routledge
- Hill, Anette (2005). *Reality TV; audiences and popular factual television*. London ; Routledge
- Loomba, Ania (2005). *Colonialism/postcolonialism*. London : Routledge
- Nichols, Bill (1981). *Ideology and the Image: Social representation in the Cinema and other Media*. Bloomington : Indiana
- Pratt, Mary Louise (1992). *Imperial eyes; travel writing and transculturation*. London ; Routledge
- Shohat, Ella & Stam, Robert (1994). *Unthinking Eurocentrism : multiculturalism and the media*. London: Routledge
- Spurr, David. (1993). *The Rhetoric of Empire : colonial discourse in journalism, travel writing and imperial administration*. Durham : Duke Uni. Press
- Said, Edward W (1978) *Orientalism*. London : Penguin.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapliga artiklar

Christophers, Brett (2007). *Ships in the night: Journeys in cultural imperialism and postcolonialism*, i *International Journal of Cultural studies* 10(3), ss 283-302

Fürisch, Elfriede & Kavoori, Anandam P (2001). *Mapping a critical framework for the Study of Travel Journalism*, i *International Journal of Cultural studies* 4(2), ss. 149-171

Glynn, Kevin & Tyson, A.F. (2007). *Indigeneity, media and cultural globalization – the case of Mataka, or the Maori X-files*, i *International Journal of Cultural studies* 10(2), ss. 205-224

Grinell, Klas (2004). *Sevärda utlänningar. Ord & Bild*, vol 3, ss. 29-35

Jordan, Glenn (1995). *Flight from modernity: Time, the other and the discourse of primitivism*, i *Time and Society* 4(3), ss281-303

Internetbaserad information

Medieakademins förtroendebarmeter (2009) Weibull, Stig & Holmberg, Sören: Göteborgs universitet. <http://www.medieakademien.welcom.se/Fortroendebarmeter2009.pdf> (Hämtat den 19/12-2009, 11.14)

Empiri från Internet

Sveriges Televisions hemsida, Den stora resan:
http://svtplay.se/t/113618/den_stora_resan (Hämtat den 20/11-2009 17.22)

Frågor och svar : http://svt.se/2.107235/1.1678673/fragor_och_svar (Hämtat den 20/11-2009, 17.45)

Sveriges Televisions hemsida, Säsongsinformation:
<http://svt.se/2.107235/1.1470302/sasongsinformation>. (Hämtat den 20/11-2009, 15.45)

Sveriges Televisions hemsida, Chattforum:
<http://svt.se/2.107235/1.1685045/chatt> (Hämtat den 20/11-2009, 17.47)

Sveriges Televisions hemsida, Vanuatu:
<http://svt.se/2.107235/1.1470302/sasongsinformation> (Hämtat den 20/11- 2009, 17.30)

Sveriges Televisions hemsida, Public Service:
http://svt.se/2.60232/1.698388/public_service (Hämtat den 14/12-2009, 15.34)

Sveriges Televisions hemsida, Mångfaldspolicy:
<http://svt.se/content/1/c6/69/94/61/M%E5ngfaldspolicy%20f%F6r%20Sveriges%20Television.pdf> (Hämtat den 16/12-2009, 11.25)

Sveriges Televisions hemsida, Lagar och Regler:
http://svt.se/2.60232/1.699461/lagar_och_regler (Hämtat den 16/12-2009, 11.29)

Afrikagruppernas hemsida, Afrikagrupperna och Lac kritiska mot SVTs Den stora resan:
(<http://www.afrikagrupperna.se/afrikagrupperna-och-lac-kritiska-mot-svts-den-stora-resan>)
(Hämtat den 14/12-2009, 17.41)

Eyeworks hemsida, eyeworks holding: <http://www.eyeworks.tv/en/p46090b422ece0> (Hämtat den 14/12-2009, 17.20)

Eyeworks hemsida, Ticket to the tribes : <http://www.eyeworks.tv/en/p460d1e579a1b3> (Hämtat den 14/12-2009, 17.15).

Empiri från Television

Den stora resan. (2009) avsnitt 1-8. Sveriges Television, 8 september – 27 oktober.

Debatt (2009) Sveriges Television, 10 september.